

Dr. sc Igor Bojanić*

KAZNENA DJELA PROTIV ČASTI I UGLEDA *DE LEGE LATA* I MOGUĆE PROMJENE *DE LEGE FERENDA*

U prvom dijelu rada autor sažeto prikazuje sadržaj zakonskih odredbi o kaznenim djelima protiv časti i ugleda i ukazuje na posebnost hrvatskog KZ-a koji za većinu tih kaznenih djela propisuje samo novčane kazne. U nastavku se ističu stajališta o pojmu časti i ugleda te rješavanju antinomije između slobode izražavanja misli i prava na zaštitu časti i ugleda. Posebno se raspravlja o uređenju razloga isključenja protu-pravnosti za kaznena djela protiv časti i ugleda koji se primjenjuju i na klevetu. Prikazuju se i analiziraju sadržaji mogućih novih odredbi o kaznenim djelima protiv časti i ugleda o kojima se raspravljalo u okviru Radne skupine za izradu Kaznenog zakona.

I. KAZNENA DJELA PROTIV ČASTI I UGLEDA *DE LEGE LATA*

Prema članku 35. Ustava Republike Hrvatske, “svakome se jamči štovanje i pravna zaštita njegovog osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti”. Zaštitu tih temeljnih osobnih prava pobliže određuju pojedini zakoni, a prije svega Kazneni zakon (dalje u tekstu: KZ)¹ u kojem su čast i ugled označeni kao zaštitni objekt glave XV. koja nosi naslov: Kaznena djela protiv časti i ugleda, i obuhvaća uvredu, klevetu, iznošenje osobnih i obiteljskih prilika te predbacivanje kaznenog djela. Temeljni oblik **uvrede** ostvaruje onaj “tko uvrijedi drugoga” (članak 199. stavak 1. KZ-a), a kvalificirani “tko uvrijedi drugoga putem tiska, radija, televizije, pred više osoba, na javnom skupu ili na drugi način zbog čega je uvreda postala pristupačnom većem broju osoba” (članak 199. stavak 2. KZ-a). Za temeljni je oblik ovog kaznenog djela zapriječena novčana kazna do sto dnevnih dohodaka, a za kvalificirani oblik novčana kazna do sto pedeset dnevnih dohodaka. Za slučaj retorzije (“ako uvrijeđeni uzvrati uvredu”), propisano je da sud može oba počinitelja

* Dr. sc. Igor Bojanić, izvanredni profesor na Katedri kaznenopravnih znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

¹ Kazneni zakon, Narodne novine, br. 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07 i 152/08.

osloboditi kazne (članak 199. stavak 3. KZ-a). Temeljni oblik **klevete** (članak 200. stavak 1. KZ-a) čini onaj “tko za drugoga iznese ili pronese nešto neistinito što može škoditi njegovoj časti i ugledu”, a zapriječena je novčana kazna do sto pedeset dnevnih dohodaka. Za kvalificirani oblik klevete, koji je određen kao i kod uvrede, propisana je novčana kazna (članak 200. stavak 2. KZ-a). Osoba protiv koje se vodi kazneni postupak zbog klevete neće se kazniti ako “dokaže istinitost svoje tvrdnje ili opravdani razlog zbog kojeg je povjerovala u istinitost sadržaja koji je iznijela ili pronijela”. U tom je slučaju ipak moguće kažnjavanje za uvredu ili predbacivanje kaznenog djela (članak 200. stavak 3. KZ-a). Kazneno djelo **iznošenja osobnih i obiteljskih prilika** (članak 201. stavak 1. KZ-a) čini onaj “tko iznese ili pronese nešto iz osobnog ili obiteljskog života drugoga što može škoditi njegovoj časti ili ugledu”. Za to kazneno djelo zapriječena je novčana kazna, a za njegov kvalificirani oblik (članak 201. stavak 2. KZ-a), koji je uređen jednako kao i kod uvrede i klevete, zakonodavac je također propisao novčanu kaznu! Posebna zaštita djeteta kao žrtve ovog kaznenog djela došla je do izražaja u stavicima 3. i 4. Za počinitelja koji “iznese ili prenese nešto iz osobnog ili obiteljskog života djeteta zbog čega je ono izvrgnuto poruzi vršnjaka ili drugih osoba ili su kod njega nastupile teže duševne smetnje” zapriječena je kazna zatvora od šest mjeseci do tri godine (članak 201. stavak 3. KZ-a), a za onoga tko djela propisana u prethodnim stavicima “počini u odnosu na dijete kao službena osoba ili u obavljanju profesionalne djelatnosti” zapriječena je kazna zatvora od jedne do tri godine (članak 201. stavak 4. KZ-a). Temeljni oblik **predbacivanja kaznenog djela** (članak 202. stavak 1.) čini “tko predbaci drugome počinjeno kazneno djelo zbog kojeg je pravomoćno oglašen krivim”, dok je njegov kvalificirani oblik formuliran kao i kod prethodno navedenih kaznenih djela protiv časti i ugleda. Za temeljni je oblik propisana novčana kazna do sto dnevnih dohodaka, a za kvalificirani oblik novčana kazna do sto pedeset dnevnih dohodaka (kao i kod uvrede).² Posebnost kaznenih djela protiv časti i ugleda očituje se u tome da su za većinu tih kaznenih djela, nakon noveliranja KZ-a 2006., **propisane samo novčane kazne**.³ Ostale odredbe iz glave XV.

² Poblizje o obilježjima navedenih kaznenih djela i njihovu tumačenju u hrvatskoj kaznenopravnoj teoriji i sudskoj praksi vidi: *Bojanić*, Kaznena djela protiv časti i ugleda, u knjizi: Posebni dio kaznenog prava (urednik Petar Novoselec), Zagreb, 2007., str. 185-197; za širi prikaz i analizu različitih problema u vezi s kaznenopravnom zaštitom časti i ugleda u hrvatskom kaznenom pravu vidi također *Bojanić*, Die Rolle der Ehre im Strafrecht in Kroatien, u knjizi: Die Rolle der Ehre im Strafrecht, Silvia Tellenbach (Hrsg.), Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Duncker & Humblot, Berlin, 2007., str. 405-457.

³ U vezi s propisivanjem samo novčanih kazni kod spomenutih kaznenih djela u potpunosti je promijenjen članak 52. KZ-a koji se odnosi na izvršenje novčane kazne. Prema članku 52. stavku 2. KZ-a, ako novčana kazna izrečena za kazneno djelo za koja je propisana ta vrsta kazne nije u cijelosti ili djelomično plaćena u roku koji je određen presudom, odlukom suda naplaćuje

odnose se na razloge isključenja protupravnosti za kaznena djela protiv časti i ugleda, pokretanje kaznenog postupka i javno objavljivanje presude za ta kaznena djela. Članak 203. KZ-a regulira **razloge isključenja protupravnosti** za kaznena djela protiv časti i ugleda koji su uređeni na sljedeći način: “Nema kaznenog djela kad se radi o uvredljivom sadržaju iz članka 199. i članka 200. stavka 3., klevetničkom sadržaju iz članka 200. stavka 1. i 2., sadržaju o osobnim i obiteljskim prilikama iz članka 201. i predbacivanja za kazneno djelo iz članka 202. ovog Zakona, koji je ostvaren ili učinjen dostupnim drugima u znanstvenom, književnom, umjetničkom djelu ili javnoj informaciji, u obavljanju službene dužnosti, političke ili druge javne ili društvene djelatnosti, ili u novinarskom poslu, ili u obrani nekog prava ili zaštiti opravdanih interesa, osim ako iz načina izražavanja i drugih okolnosti jasno proizlazi da se radi o ponašanju koje je imalo cilj samo škoditi nečijoj časti ili ugledu”. Kazneni postupak za sva kaznena djela protiv časti i ugleda pokreće se **privatnom tužbom** (članak 204. stavak 1. KZ-a), a ako su ona počinjena prema umrloj osobi, “kazneni postupak može se pokrenuti privatnom tužbom bračnog druga, djece, roditelja, posvojitelja, posvojenika, braće ili sestara umrle osobe” (članak 204. stavak 2. KZ-a). Sudska odluka kojom je počinitelj kaznenih djela protiv časti i ugleda počinjenih putem tiska, radija ili televizije oglašen krivim “može se u cijelosti ili djelomično istim putem **objaviti** odlukom suda na zahtjev oštećenika, a o trošku počinitelja” (članak 205.).

II. POJAM ČASTI I UGLEDA

U vezi s **pojmovnim određenjem časti i ugleda** moguća su dva temeljna shvaćanja: faktično i normativno. Prema faktičnom poimanju čast i ugled promatraju se kao socijalno-psihološki fenomen, tako da se čast u užem smis-

je prisilno Porezna uprava Ministarstva financija, a ako se novčana kazna ne može ni prisilno naplatiti, sud će je zamijeniti radom za opće dobro na slobodi tako da će jedan dnevni dohodak zamijeniti jednim danom takvog rada, s time da njegova najveća mjera ne može biti dulja od šezdeset dana. U vezi s primjenom rečene odredbe može se postaviti pitanje kako postupiti u situaciji neuspješne prisilne naplate i osuđenikova odbijanja rada za opće dobro na slobodi. Može li se on prisiliti na takav rad? Budući da se prema članku 54. KZ-a kod zamjene kazne zatvora radom za opće dobro na slobodi traži pristanak te da bi prisilni rad značio kršenje Ustava Republike Hrvatske i relevantnih međunarodnih dokumenata koji zabranjuju prisilni rad, kod kaznenih djela protiv časti i ugleda postoji mogućnost da pravomoćna osuđujuća presuda u kaznenom postupku ostane neizvršena, a to istodobno isključuje mogućnost ostvarivanja zakonske odredbe o svrsi kažnjavanja (članak 50. KZ-a), što je očito posve neprihvatljivo. Izbjegavanje primjene supletornog zatvora donosi tako više štete nego koristi. Usp. *Bojanić/Mrčela*, Svrha kažnjavanja u kontekstu šeste novele Kaznenog zakona, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (dalje u tekstu: HLJKPP), 2/2006., str. 445-446. Primjenu supletornog zatvora u takvom slučaju ne isključuje *Novoselec*, Opći dio kaznenog prava, Zagreb, 2009., str. 426.

lu određuje kao subjektivni osjećaj vrijednosti, a ugled kao realno postojeća predodžba o vrijednosti pojedinca u očima drugih (tzv. "dobar glas" ili stvarno uvažavanje čovjeka u određenoj socijalnoj sredini). Problem takvog shvaćanja časti i ugleda jest u tome što subjektivni osjećaj vlastite vrijednosti može više ili manje odstupati od zbiljske vrijednosti, jer netko može sebe precjenjivati, a netko podcjenjivati. Osim toga, taj osjećaj kod određenih osoba može i posve izostati (npr. kod djece ili duševnih bolesnika). S druge strane, faktični ugled u društvu u određenim okolnostima može biti neprimjereno dobar, kao što je slučaj kod osoba koje su se nemoralnim sredstvima uzdignle na društvenoj ljestvici, ili neprikladno loš, kao u slučaju pojedinaca na društvenim marginama. Stoga u hrvatskoj literaturi već duže vrijeme prevladava shvaćanje da pojam časti i ugleda valja odrediti normativno: čast kao subjektivno pravo svakog čovjeka na osobni osjećaj vrijednosti, a ugled kao priznanje ljudskog dostojanstva od strane drugih u društvu. Budući da su u ljudskom dostojanstvu svi jednaki, čast i ugled u obliku zahtjeva za poštovanjem postoji neovisno o subjektivnoj ocjeni vlastite vrijednosti, osobnoj mogućnosti takve ocjene ili prosudbi socijalne sredine o vrijednosti pojedinca (npr. kad se počinitelj kaznenog djela smatra nečasnim).⁴ Postoji i mišljenje da rješenje problema pojmovnog određenja časti i ugleda treba tražiti u kombiniranju faktičnog i normativnog shvaćanja, tj. da valja poći od faktičnog pojma i korigirati ga normativnim.⁵ Tako, primjerice, nije moguće štititi svaki osobni osjećaj časti, nego samo zasluženi ili opravdani. Pojmovno određenje časti i ugleda u biti se temelji na faktičnim ocjenama u određenom društvu, pa ne može predstavljati povredu časti i ugleda ono što se ne ocjenjuje kao negativno. U svakom slučaju, riječ je o pojmovima koji su promjenjivi u vremenu i prostoru, a ta promjenjivost dolazi do izražaja osobito u periodima temeljitih društvenih previranja i promjena.

III. ANTINOMIJA SLOBODE IZRAŽAVANJA MISLI I PRAVA NA ZAŠTITU OSOBNOSTI

Kaznenopravna zaštita časti i ugleda usko je povezana sa **slobodom izražavanja misli**. Ta sloboda, kao dragocjeno nasljeđe prosvjetiteljske filozofije, danas je nezaobilazno političko načelo koje (na teorijskom planu) više nitko ne dovodi u pitanje. Ona je jedno od temeljnih sloboda čovjeka i građanina. Sloboda izražavanja misli urođeno je i neotuđivo pravo čovjeka jer

⁴ Usp. Zlatarić, Krivični zakonik u praktičnoj primjeni, Zagreb, 1958., str. 180; Šeparović/Derenčinović, u knjizi: Horvatić/Šeparović i suradnici, Kazneno pravo, posebni dio, Zagreb, 1999., str. 220-221; Pavišić/Veić, Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 1999., str. 403.

⁵ Novoselec, Kažnjavanje novinara za krivična djela protiv časti i ugleda, Pravni vjesnik, 1-4/1992., str. 72.

je neposredan izraz ljudske osobnosti u društvu i stoga ne ovisi o dopuštenju države. Istodobno, ona je i jedno od temeljnih prava građanina jer bez nje nema ni demokracije: time što omogućuje suprotstavljanje mišljenja, ona utire put plodonosnim sintezama koje su korak naprijed na putu društvenog napretka. Sloboda izražavanja zapravo konstituira demokraciju pa tamo gdje ona prestaje, prestaje i demokracija. Stoga je ona temelj opstanka svakog društva. Ustav Republike Hrvatske u članku 38. jamči slobodu mišljenja i izražavanja misli. Sloboda izražavanja misli obuhvaća osobito slobodu tiska i drugih sredstava priopćavanja, slobodu govora i javnog nastupa i slobodno osnivanje svih ustanova javnog priopćavanja. Zabranjuje se cenzura. Novinari imaju pravo na slobodu izvještavanja i pristupa informaciji. Jamči se pravo na ispravak svakomu kome je javnom viješću povrijeđeno Ustavom i zakonom utvrđeno pravo. Sloboda izražavanja misli može, međutim, u određenim situacijama dovesti u pitanje jedno drugo, ne manje važno, ustavno pravo čovjeka, a to je **pravo na zaštitu osobnosti**. Kao što je već spomenuto na početku, Ustav u članku 35. svakom građaninu jamči štovanje i pravnu zaštitu njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti. U tom slučaju dolazi do **antinomije** tih dvaju ustavnih zagwarantiranih prava. S tim u vezi postavlja se pitanje kakav je odnos tih dvaju prava, kojemu dati viši rang i kako razriješiti tu neugodnu antinomiju. Iako Ustav u tom pogledu ne daje nikakav putokaz, valja poći od načela da je pravo na čast i ugled ograničenje prava na slobodno izražavanje misli. Koliziju dvaju prava razrješava Kazneni zakon. On je, s jedne strane, zaštitio osobnu sferu građanina propisujući pojedina kaznena djela protiv časti i ugleda te istodobno, u okviru iste glave, predvidio pod kojim se uvjetima počinitelj neće kazniti za klevetu (članak 200. stavak 3. KZ-a), a zatim i razloge isključenja protupravnosti za sva kaznena djela protiv časti i ugleda (članak 203. KZ-a). Stoga se odredbe glave XV. koje propisuju kaznena djela protiv časti i ugleda mogu smatrati emanacijom ustavnog prava na osobnost, a odredbe o nekažnjavanju za ta djela emanacijom ustavnog prava na slobodno izražavanje misli. Kaznenopravne odredbe pritom daju samo temeljne smjernice, dok je konačno rješenje u rukama sudova, jer tek oni mogu svojim tumačenjem u konkretnim odlukama dati konačne konture obaju ustavnih prava u koliziji. Apstraktne teorijske postavke o pojmovima časti i ugleda konkretiziraju se u sudskoj praksi, a precizno oblikovanje tih pojmova važno je zbog toga jer tamo gdje nema povrede časti i ugleda bit će isključeno već biće odgovarajućeg kaznenog djela protiv časti i ugleda. Šire pojmovno određenje časti i ugleda istodobno znači i veći stupanj ograničenja slobode izražavanja, ali i obrnuto, uže poimanje časti i ugleda daje više prostora slobodi izražavanja. U 2009. za kaznena djela protiv časti i ugleda **osuđene** su ukupno 193 osobe, što čini 0,76% ukupnog broja svih punoljetnih osuđenih osoba. Osude se odnose na kaznena djela uvrede (126 osoba), klevete (65) i iznošenja osobnih i obiteljskih prilika (2 osobe), dok za predbacivanje kazne-

nog djela nije osuđena ni jedna osoba.⁶ Relativno malen broj osuda vjerojatno je posljedica okolnosti da je riječ o kaznenim djelima za koja se progon poduzima isključivo privatnom tužbom, što predstavlja znatno financijsko opterećenje za žrtve kao privatne tužitelje, ali i primjene zakonske odredbe o razlozima isključenja protupravnosti iz članka 203. KZ-a.

IV. ISKLJUČENJE PROTUPRAVNOSTI ZA KAZNENA DJELA PROTIV ČASTI I UGLEDA

Prema propisanim kaznama, kaznena djela protiv časti i ugleda najlakša su kaznena djela u katalogu inkriminacija iz posebnog dijela KZ-a, iz čega bi se moglo zaključiti da su čast i ugled, prema stajalištu zakonodavca, najniže rangirana pravna dobra vrijedna kaznenopravne zaštite. Od mnogobrojnih pitanja koja se pojavljuju u tumačenju obilježja pojedinih kaznenih djela protiv časti i ugleda i rješavanje kojih zahtijeva poznavanje bogate kaznenopravne dogmatike, u praktičnoj primjeni KZ-a od njegova stupanja na snagu 1. siječnja 1998. najviše je pozornosti izazvao članak 203. koji se odnosi na razloge isključenja protupravnosti za kaznena djela protiv časti i ugleda. Moguće je, naime, da u konkretnom slučaju budu ostvarena obilježja nekog kaznenog djela protiv časti i ugleda, ali da protupravnost bude isključena radi **zaštite pretežnijeg ili opravdanog interesa**. Zaštita opravdanih interesa zajednički je nazivnik za različite slučajeve u kojima se u obavljanju određenih djelatnosti opravdano zadire u čast i ugled. U svakom od tih slučajeva radi se o vaganju interesa, a pretežniji interes u konkretnom slučaju može se obrazložiti na različite načine. Tako je kod uvredljivih sadržaja u prvom planu **pravo na izražavanje mišljenja**, a kod iznošenja ili pronošenja nedokazivih činjeničnih tvrdnji koje mogu naškoditi časti i ugledu **ideja dopuštenog rizika**.⁷ Počinitelj koji iznosi ili prenosi činjenične tvrdnje za koje nije siguran jesu li istinite smije se pritom upustiti u rizik koji ne isključuje neistinitost činjenične tvrdnje. U takvim slučajevima pod određenim pretpostavkama valja prihvatiti rizik povrede časti i ugleda drugoga. To je razlog zašto se zaštita opravdanih interesa zbog dopuštenog rizika pojavljuje kao razlog isključenja protupravnosti. Kod dopuštenog rizika općenito riječ je o situacijama u kojima se pod određenim pretpostavkama dopuštaju izvjesne riskantne radnje. Time se

⁶ Usp. Državni zavod za statistiku, Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2009., Statistička izvješća, 1421, Zagreb, 2010., str. 146.

⁷ O ideji dopuštenog rizika kod razloga isključenja protupravnosti za kaznena djela protiv časti i ugleda u njemačkom kaznenom pravu vidi, primjerice, *Roxin*, Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, Grundlagen, Der Aufbau der Verbrechenslehre, 4. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2006., str. 836-840.

omogućuje poduzimanje riskantnih radnji koje su u načelu socijalno poželjne (npr. otkrivanje i poticanje rasvjetljavanja negativnih društvenih pojava putem činjeničnih tvrdnji za koje se u trenutku njihova iznošenja ili pronošnja ne može sa sigurnošću znati jesu li istinite), ali se pritom zahtijeva i pažljivo ispitivanje uvjeta u kojima se takve radnje ostvaruju. Činjenične tvrdnje koje mogu škoditi časti i ugledu smiju se iznositi i pronositi i uz opasnost da su neistinite ili nedokazive, jer se samo putem njihova izražavanja može ostvariti opravdani javni ili osobni interes. Dopušteni rizik ne može opravdati uvredljive vrijednosne sudove, jer kod uvredljivih sadržaja ne postoji rizik neistinitosti. Takvi sadržaji ipak mogu biti dopušteni u interesu slobodnog izražavanja mišljenja kao prijeko potrebne pretpostavke funkcioniranja demokratskog društva, prije svega kod uvredljivih sadržaja u političkoj borbi. Dakle, zaštitu opravdanih interesa i interesa oštećenika za poštovanjem njegove časti i ugleda valja ocjenjivati sa stajališta dopuštenog rizika samo kod činjeničnih tvrdnji koje mogu škoditi časti i ugledu. Kad je riječ o činjeničnim tvrdnjama koje mogu škoditi časti i ugledu drugoga, prihvaćanje pretežnijeg interesa u odnosu prema zaštiti časti i ugleda oštećenika vjerojatnije je u slučaju postojanja **javnog interesa za informacijom**. Javnost ima pravo biti informirana o svim društveno važnim zbivanjima i o njima raspravljati. Krug slučajeva u kojima postoji takav ozbiljan interes ne treba zacrtati preusko; izvješća kod kojih se radi o izazivanju skandala ili senzacija nisu uvijek u proturječju s javnom zadaćom medija, već samo onda ako se radi isključivo o izazivanju senzacije bez stvarne vrijednosti vijesti. S druge strane, granice opravdanja činjeničnih tvrdnji treba povući uže ako je veći rizik da su one neistinite odnosno da nisu dokazivo istinite, jer takve tvrdnje mogu trajno naškoditi časti i ugledu oštećenika. Zbog mogućnosti širokog djelovanja iznesenih ili pronesenih činjeničnih tvrdnji, kad je riječ o medijima, posebno je značajna dužnost ispitivanja i informiranja. **Isključenje protupravnosti nikada se ne bi trebalo odnositi na svjesno iznošenje ili prenošenje neistine.**⁸ Treba ga

⁸ Novelom KZ-a iz 2003., koja je odlukom Ustavnog suda Republike Hrvatske ukinuta iz proceduralnih razloga, kleveta je brisana iz popisa kaznenih djela na koja se odnosi članak 203. i vraćeno je uređenje razloga isključenja protupravnosti za kaznena djela protiv časti i ugleda koje je bilo na snazi do 1. siječnja 1998. (datum stupanja na snagu KZ-a). Takav potez zakonodavca izazvao je oštre reakcije, prije svega novinara i nekih udruga, koje su se uglavnom svodile na optuživanje za ograničavanje Ustavom zagarantirane slobode izražavanja. Na neodrživost isključenja protupravnosti za klevetu upozorio je već povodom donošenja novog KZ-a *Bačić*, *Marginalije uz novi Kazneni zakon (posebni dio)*, HLJKPP, 1/1998., str. 126. Isto stajalište u hrvatskoj literaturi zagovaraju *Pavlović*, u knjizi: *Bačić/Pavlović*, *Kazneno pravo, posebni dio*, Zagreb, 2001., str. 177; *Bojanić*, *Isključenje protupravnosti za činjenične tvrdnje koje mogu škoditi časti ili ugledu*, *Pravni vjesnik*, 3-4/2003., str. 22-23; *Novoselec*, *Temeljne crte novele Kaznenog zakona od 9. srpnja 2003.*, HLJKPP, 2/2003., str. 303-306, i *Matijević*, *Laž je postala zakonom zaštićeno pravno dobro*, *Odvjetnik*, 1-2/2006., str. 22-24.

ograničiti na situacije u kojima počinitelj u interesu informiranja javnosti iznosi ili pronosi objektivno neistinitu vijest ne znajući je li ona istinita ili nije. Rizik neistinitih činjeničnih tvrdnji može se prihvatiti radi zaštite opravdanih interesa samo ako su one ostvarene u dobroj vjeri, ali pravni poredak ne može priznati interes za svjesnim iznošenjem ili pronošanjem lažnih činjeničnih tvrdnji koje mogu škoditi nečijoj časti ili ugledu. Počinitelj koji iznosi ili pronosi činjeničnu tvrdnju znajući da je neistinita ne može se pozivati na slobodu mišljenja i izražavanja misli. Takva izjava zapravo i nije mišljenje jer se ne izražava ono što se zaista i misli, a njezina zaštita ne može se opravdati ni socijalnom funkcijom slobode izražavanja misli jer ta sloboda ne može pokretati društveni razvitak ako se odnosi na lažne tvrdnje.⁹

Isključenje protupravnosti iz članka 203. KZ-a nije moguće “ako iz načina izražavanja i drugih okolnosti jasno proizlazi da se radi o ponašanju koje je imalo cilj samo naškoditi nečijoj časti i ugledu”. Postupanje s određenim ciljem tako postaje poseban **subjektivni element protupravnosti** koji inače ne sadržavaju bića pojedinih kaznenih djela protiv časti i ugleda. Teret dokazivanja u tom bi slučaju bio na tužitelju. Time se kod kaznenog djela kleвете uspostavljaju dvostruka mjerila: dokazivanje istinitosti bila bi dužnost počinitelja (okrivljenika), a dokazivanje postupanja s ciljem da se naškodi časti i ugledu drugoga žrtvi tog kaznenog djela (privatnog tužitelja). U svakom slučaju prijeporno je utvrđivanje činjenice da je počinitelj postupao samo s ciljem da naškodi časti i ugledu drugoga, jer bi kombinacija s još nekim drugim ciljem, npr. s ciljem pukog prenošenja informacije, neopravdano omogućivala primjenu članka 203. KZ-a. Osim toga, teško je povjerovati u mogućnost dokazivanja da je počinitelj postupao “samo” s ciljem da naškodi časti i ugledu drugoga.

V. MOGUĆE PROMJENE *DE LEGE FERENDA*

Od stupanja na snagu KZ-a iz 1997. godine, kaznena djela protiv časti i ugleda novelirana su čak pet puta. Neke od tih novela zaslužuju odobravanje (npr. brisanje odredaba kojima se posebno štiti čast i ugled najviših državnih dužnosnika), dok su druge izazvale u najmanju ruku oprečna stajališta ili oštre kritike (propisivanje samo novčanih kazni za kaznena djela protiv časti i ugleda te promjena članka 203. koja onemogućuje isključenje protupravnosti za kaznena djela protiv časti i ugleda jedino ako je počinitelj postupao “samo” s ciljem da naškodi nečijoj časti ili ugledu). Pokušaji otklanjanja temeljnih nedostataka izvornog teksta KZ-a iz 1997., prije svega odredbe članka 203. koja dopušta isključenje protupravnosti i za svjesno iznošenje ili pronošanje neistinitih činjeničnih tvrdnji, do sada su nažalost ostali neuspješni. U dosadašnjim

⁹ *Novoselec*, kao u bilješki 5, str. 73.

preliminarnim razgovorima u okviru Radne skupine za izradu Kaznenog zakona postignuta je suglasnost o tome da se zaštita časti i ugleda ne ograničava samo na građanskopravno područje te da je potrebno promijeniti važeće normative sadržaje uvažavajući stajališta kaznenopravne teorije, sudske prakse, suvremena rješenja u poredbenom kaznenom zakonodavstvu, kao i međunarodne dokumente koji se odnose na kaznenopravnu zaštitu časti i ugleda. Sukladno tome, na sastanku Radne skupine u travnju 2010. formulirane su odredbe o kaznenim djelima protiv časti i ugleda koje sadržavaju značajne izmjene u odnosu na stanje *de lege lata*. Predloženim izmjenama obuhvaćeni su sljedeći sadržaji: uvođenje novog kaznenog djela sramoćenja i propisivanje pretpostavki nekažnjavanja počinitelja tog kaznenog djela te ograničavanje klevete na svjesno iznošenje ili pronošanje neistinitih činjeničnih tvrdnji; brisanje odredaba o iznošenju osobnih i obiteljskih prilika (članak 201. KZ-a) i predbacivanju kaznenog djela (članak 202. KZ-a); preoblikovanje odredbe o isključenju protupravnosti za kaznena djela protiv časti i ugleda koja se zadržava kod kaznenog djela uvrede; propisivanje novih razloga za oslobođenje od kazne; promjena odredbe o javnom objavljivanju presude te određivanje novih kaznenih okvira kod kojih je najznačajnija izmjena alternativno propisivanje kazne zatvora kod klevete. Valja istaknuti da su kod predloženih promjena u znatnoj mjeri uzeta u obzir rješenja iz kaznenih zakonika koja su i do sada tradicionalno utjecala na hrvatsko kazneno pravo (švicarski, njemački i austrijski KZ), a od novijih kaznenih zakona susjednih država slovenski KZ.

Uvođenje novog kaznenog djela sramoćenja, uz propisivanje razloga zbog kojih se počinitelj neće kazniti za to kazneno djelo, te ograničenje klevete na svjesno iznošenje ili pronošanje neistinitih činjeničnih tvrdnji o drugome motivirano je opravdanim doktrinarnim kritikama sadašnjeg uređenja kaznenog djela klevete, a s tim u vezi i primjene razloga isključenja protupravnosti na to kazneno djelo. U njemačkom i švicarskom KZ-u jasno se razlikuju kleveta (*Verleumdung*) i izražavanje nepovoljnih činjeničnih tvrdnji o drugome (*üble Nachrede*). Termin “*üble Nachrede*” neki su hrvatski pisci preveli kao “ogovaranje”, što je izazvalo odbojnost u laičkoj javnosti koja nije razumjela da je riječ o *terminus technicus*, koji ne znači “trač”, nego izražavanje nepovoljnih činjeničnih tvrdnji o drugome. Stoga je prikladan termin sramoćenje. Za klevetu je prema spomenutim inozemnim uzorima karakteristično iznošenje ili pronošanje neistinitih činjeničnih tvrdnji. Neistinitost činjeničnih tvrdnji obilježje je kaznenog djela i mora biti obuhvaćeno samo izravnom namjerom počinitelja (počinitelj mora postupati “znajući” da je ono što iznosi ili pronosi neistinito). Tako određena kleveta bitno se razlikuje od klevete iz sadašnjeg članka 200. KZ-a, koji u stavku 3. upućuje na to da se ona može počinuti ne samo s neizravnom namjerom nego i iz nehaja (kad je počinitelj bio u otklonjivoj zabludi o istinitosti činjeničnih tvrdnji koje je iznosio ili pronosio). Sramoćenje se sastoji u iznošenju kompromitantnih činjeničnih tvrdnji za koje

počinitelj u vrijeme počinjenja djela ne zna jesu li istinite ili ne. Prema § 186. njemačkog KZ-a, neistinitost činjeničnih tvrdnji koje se iznose ili pronose nije obilježje djela i ne mora biti obuhvaćena počiniteljevom namjerom, već je dovoljno da se njihova istinitost ne može dokazati. Namjera počinitelja odnosi se isključivo na svojstvo činjenične tvrdnje da može naškoditi nečijoj časti ili ugledu, pri čemu je dostatna neizravna namjera. Nedokazivost istinitosti je objektivni uvjet kažnjivosti. Takvo kazneno djelo temelji se na presumpciji prema kojoj se svaki čovjek, pa tako i onaj tko postane žrtvom izražavanja za njega nepovoljnih činjeničnih tvrdnji, smatra dobrim (čestitim) dok mu se ne dokaže suprotno. Tako se i činjenične tvrdnje koje su predmet ovog kaznenog djela smatraju neistinitima sve dok se ne dokaže njihova istinitost. Dokaz istinitosti isključuje kažnjivost, a ako se istina ne može utvrditi, sumnje idu na teret počinitelja i utoliko ovdje ne vrijedi načelo *in dubio pro reo*, nego *in dubio contra reum*. Stoga se navedena odredba u njemačkoj literaturi kritizira zbog kršenja načela krivnje, jer omogućuje kažnjavanje počinitelja koji je vjerovao u istinitost iznesenih ili pronesenih negativnih činjeničnih tvrdnji, ali u kasnijem postupku njihovu istinitost nije uspio dokazati.¹⁰ Takav nepovoljni učinak za počinitelja može se ublažiti tek primjenom odredbe o zaštiti opravdanih interesa (razlog isključenja protupravnosti) iz § 193. njemačkog KZ-a. Prihvatljivija je u tom kontekstu odredba članka 173. stavka 2. švicarskog KZ-a koja nekažnjavanje za sramoćenje, osim u slučaju dokaza istinitosti, dopušta i kad je počinitelj postupao u dobroj vjeri, tj. kad je uspio dokazati da je imao opravdanog razloga vjerovati u istinitost činjeničnih tvrdnji koje je iznosio ili pronosio. U švicarskoj se literaturi smatra da su dokaz istinitosti i dokaz postupanja u dobroj vjeri u skladu ne samo s načelom *in dubio pro reo* nego i s pretpostavkom okrivljenikove nedužnosti.¹¹ Takav model slijedi i slovenski KZ koji s jedne strane razlikuje klevetu (obrekovanje) iz članka 159. stavka 1., kod koje počinitelj za drugoga iznosi ili pronosi nešto neistinito što može škoditi njegovoj časti ili ugledu, iako zna da je to što iznosi ili pronosi neistinito, a s druge strane uvredljivo optuživanje (žaljiva obdolžitev) iz članka 160. stavka 1. KZ-a, koje čini onaj tko za drugoga iznosi ili pronosi nešto što može škoditi njegovoj časti ili ugledu, a u stavku 4. propisuje da se počinitelj neće kazniti ako dokaže istinitost svoje tvrdnje ili da je imao opravdanog razloga povjerovati u istinitost onoga što je iznosio ili pronosio. Nekažnjavanje za uvredljivo optuživanje pri tome ne isključuje mogućnost kažnjavanja za uvredu (razžalitev) iz članka 158. ili predbacivanje kaznenog djela s ciljem omalovažavanja (očitanje kaznivega dejanja z namenom

¹⁰ Usp. *Maurach/Schroeder/Maiwald*, Strafrecht, Besonderer Teil 1, Straftaten gegen Persönlichkeits- und Vermögensrechte, 9. Auflage, Verlag Müller, Heidelberg, 2003., str. 267.

¹¹ Usp. *Stratenwerth/Wohlers*, Schweizerisches Strafgesetzbuch, Handkommentar, 2. Auflage, Stämpfli Verlag, Bern, 2009., str. 373.

zaničevanja) iz članka 162. KZ-a. Zasebno reguliranje klevete i sramoćenja u smislu iznošenja ili pronošenja nepovoljnih činjeničnih tvrdnji za drugoga, a za koje počinitelj nije siguran jesu li istinite ili ne, poželjno je zbog navedenih razloga i u hrvatskom kaznenom pravu. Sukladno tome oblikovani su i prijedlozi sadržani u članku 200. (sramoćenje) i 201. (kleveta).

Odredba o kaznenom djelu **sramoćenja** raspoređena je u pet stavaka. Temeljni oblik tog kaznenog djela čini onaj tko “pred drugim za nekoga iznese ili pronese činjeničnu tvrdnju koja može škoditi njegovoj časti ili ugledu”, za koji se propisuje novčana kazna do 90 dnevnih iznosa (čl. 200. st. 1.). Kvalificirani oblik sastoji se u počinjenju djela “putem tiska, radija, televizije, računalnog sustava ili mreže, na javnom skupu ili na drugi način, zbog čega je ono postalo pristupačno većem broju osoba”, a propisana je novčana kazna do 180 dnevnih iznosa (čl. 200. st. 2.). Razlozi nekažnjavanja počinitelja formulirani su na sljedeći način: “Neće se kazniti za sramoćenje okrivljenik koji dokaže istinitost činjeničnih tvrdnji koje je iznosio ili pronosio ili postojanje opravdanog razloga zbog kojeg je, postupajući u dobroj vjeri, povjerovao u njihovu istinitost” (čl. 200. st. 3.). Nekažnjavnje počinitelja koji je postupao u dobroj vjeri praktično se izjednačava s učinkom razloga isključenja protupravnosti. Posebnom odredbom (čl. 200. st. 4.) isključuje se dokazivanje istinitosti i postupanja u dobroj vjeri u slučajevima kad počinitelj nije iznosio ili pronosio negativne činjenične tvrdnje u javnom interesu ili iz drugih opravdavajućih razloga, nego pretežno s ciljem da naškodi časti i ugledu drugoga, a osobito ako se tvrdnje odnose na osobni i obiteljski život. Ova je odredba predložena po uzoru na članak 173. stavak 3. švicarskog KZ-a. Ona prije svega štiti osobni i obiteljski život od negativnih činjeničnih tvrdnji, ali istodobno dopušta dokazivanje istinitosti i postupanja u dobroj vjeri ako su takve tvrdnje iznesene ili pronesene u javnom ili drugom opravdanom interesu i bez prevladavajućeg cilja da se naškodi časti i ugledu drugoga. Predloženi članak 200. stavak 4. čini suvišnim iznošenje osobnih i obiteljskih prilika iz sadašnjeg članka 201. KZ-a, jer su mogući sadržaji tog kaznenog djela u dostatnoj mjeri obuhvaćeni sramoćenjem, ali i klevetom. Dokazivanja istinitosti činjeničnih tvrdnji koje se odnose na osobni i obiteljski život načelno valja dopustiti jer nemogućnost takvog dokazivanja može u konkretnom slučaju štetiti interesima oštećenika, kojemu je zbog njegova ugleda u socijalnoj sredini stalo do toga da se utvrdi neistinitost činjenične tvrdnje i otkloni sumnja koju je takva tvrdnja izazvala. U takvoj situaciji, prema važećem KZ-u, za njega je povoljnija kvalifikacija počiniteljeva ponašanja kao klevete. Dokaz istinitosti mogao bi biti i u interesu počinitelja, jer bi utvrđenje neistinitosti iznesenih ili pronesenih činjeničnih tvrdnji polučilo za njega nepovoljne učinke pri odmjeravanju kazne. Brisanjem odredbe o iznošenju osobnih i obiteljskih prilika ostaje otvorenim pitanje treba li uopće i na koji način u okviru kaznenih djela protiv časti i ugleda ostvariti posebnu zaštitu djeteta kad je

riječ o iznošenju ili pronošenju činjeničnih tvrdnji koje mogu škoditi njegovu ugledu. Predlaže se također brisanje sadašnje odredbe o predbacivanju kaznog djela iz članka 202. KZ-a. Za sadržaje koji su obuhvaćeni tim kaznenim djelom dostatna je inkriminacija uvrede. Osim toga, ovo kazneno djelo pojavljuje se vrlo rijetko u sudskoj praksi. U 2009. godini nije zabilježen ni jedan takav slučaj. Naposljetku, u okviru odredbe o kaznenom djelu sramoćenja, predlaže se mogućnost oslobođenja od kazne za počinitelja koji prizna neistinitost svojih tvrdnji i opozove ih (čl. 200. st. 5.).

Kazneno djelo **klevete** ograničava se na iznošenje ili pronošenje neistinite činjenične tvrdnje koja može škoditi časti i ugledu drugoga, pri čemu počinitelj zna da je riječ o neistinitoj činjeničnoj tvrdnji (čl. 201. st. 1.). Djelo je kvalificirano ako je počinjeno putem tiska, radija, televizije, računalnog sustava ili mreže, na javnom skupu ili na drugi način zbog čega je ono postalo pristupačno većem broju osoba (čl. 201. st. 2.). Za temeljni oblik djela propisuje se novčana kazna do 180 dnevnih iznosa ili kazna zatvora do šest mjeseci, a za kvalificirani novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine. Budući da je ovdje riječ o objektivno neistinitim činjeničnim tvrdnjama za koje počinitelj zna da su neistinite, nema potrebe za posebnim pravilima o dokazu istinitosti ili dokazivanju postupanja u dobroj vjeri kao što je to slučaj kod sramoćenja. Iznošenje ili pronošenje nepovoljnih činjeničnih tvrdnji opravdano je sve dok počinitelj (koji nije siguran jesu li takve činjenične tvrdnje neistinite) postupi u dobroj vjeri, ali to pravo prestaje kada on zna za njihovu neistinitost. To najviše dolazi do izražaja u obavljanju novinarske djelatnosti, iako ne vrijedi samo za nju. Stajalište prema kojem je i svjesno iznošenje ili pronošenje neistinitih činjeničnih tvrdnji opravdano gubi iz vida da je sloboda izražavanja ograničena zaštitom časti i ugleda pojedinca, što je izričito naglašeno i u članku 10. stavku 2. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Stoga isključenje protupravnosti valja dopustiti za sve ostale pojavne oblike kažnjivog povređivanja ili ugrožavanja časti i ugleda, osim kod klevete. Počinitelj koji iznosi ili pronosi neistinitu činjeničnu tvrdnju, znajući da je neistinita, ne može se pozivati na slobodu mišljenja i izražavanja misli. U poredbenom kaznenom zakonodavstvu ne postoji odredba koja omogućuje isključenje protupravnosti za takav oblik iznošenja ili pronošenja negativnih činjeničnih tvrdnji, a i kaznenopravna teorija je jedinstvena u stajalištu da nitko nema "pravo na laž". Svjesno iznošenje ili pronošenje neistine nikada ne smije i ne može biti pretežnji interes u odnosu prema zaštiti časti i ugleda. Alternativnim propisivanjem odgovarajućih zatvorskih kazni jasno se izražava stajalište da je kleveta najteže kazneno djelo protiv časti i ugleda koje može izazvati vrlo teške daljnje posljedice za osobni, obiteljski i društveni život žrtve te da se kod počinitelja takvih kaznenih djela mogu pojaviti i slučajevi povrata za koje je novčana kazna kao jedina propisana kazna nedostatna sa stajališta ostvarivanja svrhe kažnjavanja. U poredbenom kaznenom zakono-

davstvu koje je poslužilo kao uzor za oblikovanje predloženih rješenja zatvorske su kazne također alternativno propisane uz novčane kazne, nerijetko i sa značajno višim posebnim maksimumima. Prijetnju izricanjem zatvorskih kazni stoga ne treba shvatiti kao ugrožavanje slobode izražavanja. Naime, kod klevete koja se opisuje kao svjesno iznošenje ili pronošenje neistinitih činjeničnih tvrdnji uopće se ne radi o slobodi izražavanja, već o njezinoj ozbiljnoj zlouporabi.

Sadržajem novih odredbi o kaznenim djelima protiv časti i ugleda nije obuhvaćena opća odredba o razlozima isključenja protupravnosti. Kod kaznenog djela sramoćenja počinitelj se neće kazniti ako je neistinitu činjeničnu tvrdnju iznosio ili pronosio u dobroj vjeri, tj. ako je dokazao da je imao opravdanog razloga povjerovati u istinitost iznesenih ili prenesenih činjeničnih tvrdnji. U tom slučaju iznošenje ili prenošenje činjeničnih tvrdnji koje mogu škoditi časti i ugledu drugoga predstavlja pretežniji interes u usporedbi sa zaštitom časti i ugleda koji se može opravdati idejom dopuštenog rizika. Isključenje protupravnosti zadržava se i u okviru predloženih odredbi o **uvredi**, pri čemu se kao središnje pitanje u novoj, pojednostavnjenoj formulaciji, ističe vaganje pravnih dobara kod kojega će sud u svakom konkretnom slučaju ocjenjivati je li zaštita nekog drugog pravnog dobra pretežniji interes u odnosu na zaštitu časti i ugleda. Ta formulacija glasi: "Nema kaznenog djela uvrede ako iz načina izražavanja i drugih okolnosti proizlazi da je omalovažavanje počinjeno radi zaštite drugih opravdanih interesa" (čl. 199. st. 5.). Obavljanje djelatnosti koje su nabrojene u sadašnjem članku 203. KZ-a, ostvarivanje različitih individualnih i općih sloboda i prava, zajamčenih i zaštićenih ustavnim, zakonskim ili međunarodnim propisima, kao i usmjerenost počiniteljeve volje (nepostupanje s ciljem omalovažavanja drugoga), mogu poslužiti kao smjernice u rješavanju kompleksne zadaće vaganja angažiranih pravnih dobara. Navedena odredba afirmira slobodu izražavanja misli kao pretežniji interes. Kod uvrede valja istaknuti i novu odredbu koja predviđa mogućnost oslobođenja od kazne ako je počinitelj bio izazvan nedoličnim ponašanjem oštećenika ili je oštećenik pred sudom prihvatio njegovu ispriku zbog počinjenog djela (čl. 199. st. 4.). Mogućnost oslobođenja od kazne u slučaju retorzije (čl. 199. st. 3.) regulirana je kao i u važećem KZ-u. Za temeljni oblik uvrede propisuje se novčana kazna do 90 dnevnih iznosa, a za kvalificirani, koji je određen kao i kod kaznenog djela sramoćenja, do 180 dnevnih iznosa.

Konačno, valja istaknuti da **javno objavljivanje presude** za kaznena djela protiv časti i ugleda, prema predloženom tekstu (čl. 204. st. 1.), više nije fakultativno, nego obvezno, čime se želi pojačati satisfakcija žrtvama tih kaznenih djela. Naglašava se i obveza suda da odluka o javnom objavljivanju mora biti sadržana u presudi koja mora određivati i način objavljivanja (čl. 204. st. 2.). Otvoreno je pitanje treba li nepoštovanje te odbredbe regulirati kao kazneno djelo protiv pravosuđa ili odgovarajući prekršaj.

LITERATURA

1. Bačić, Franjo: Marginalije uz novi Kazneni zakon (posebni dio), Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, br. 1/1998., str. 115-141
2. Bačić, Franjo/Pavlović, Šime: Kazneno pravo, posebni dio, Zagreb, 2001.
3. Bojanić, Igor: Kaznena djela protiv časti i ugleda, u knjizi: Posebni dio kaznenog prava (urednik Petar Novoselec), Zagreb, 2007., str. 181-201
4. Bojanić, Igor: Die Rolle der Ehre im Strafrecht in Kroatien, u knjizi: Die Rolle der Ehre im Strafrecht, Silvia Tellenbach (Hrsg.), Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Duncker & Humblot, Berlin, 2007., str. 405-457
5. Bojanić, Igor: Isključenje protupravnosti za činjenične tvrdnje koje mogu škoditi časti ili ugledu, Pravni vjesnik, br. 3-4/2003., str. 9-25
6. Bojanić, Igor/Mrčela, Marin: Svrha kažnjavanja u kontekstu šeste novele Kaznenog zakona, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, br. 2/2006., str. 431-449
7. Državni zavod za statistiku, Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2008., Statistička izvješća, 1421, Zagreb, 2010.
8. Horvatić, Željko/Šeparović, Zvonimir i suradnici: Kazneno pravo, posebni dio, Zagreb, 1999.
9. Matijević, Dražen: Laž je postala zakonom zaštićeno pravno dobro, Odvjetnik, br. 1-2/2006., str. 22-24.
10. Maurach, Reinhart/Schroeder, Friedrich-Christian/Maiwald, Manfred: Strafrecht, Besonderer Teil 1, Straftaten gegen Persönlichkeits- und Vermögensrechte, 9. Auflage, Verlag Müller, Heidelberg, 2003.
11. Novoselec, Petar: Opći dio kaznenog prava, Zagreb, 2009.
12. Novoselec, Petar: Kažnjavanje novinara za krivična djela protiv časti i ugleda, Pravni vjesnik, br. 1-4/1992., str. 69-79
13. Novoselec, Petar: Temeljne crte novele Kaznenog zakona od 9. srpnja 2003., Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, br. 2/2003., str. 263-306
14. Pavišić, Berislav/Veić, Petar: Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 1999.
15. Roxin, Claus: Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, Grundlagen, Der Aufbau der Verbrechenslehre, 4. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2006.
16. Stratenwerth, Günter/Wohlers, Wolfgang: Schweizerisches Strafgesetzbuch, Handkommentar, 2. Auflage, Stämpfli Verlag, Bern, 2009.
17. Zlatarić, Bogdan: Krivični zakonik u praktičnoj primjeni, Zagreb, 1958.

Summary

CRIMINAL OFFENCES AGAINST HONOUR AND REPUTATION *DE LEGE LATA* AND POSSIBLE CHANGES *DE LEGE FERENDA*

The author starts by providing a brief overview of the legal provisions on criminal offences against honour and reputation in the Croatian Criminal Code (insult, defamation, exposure of personal or family conditions, and reproach for a criminal act) and considers the provisions on the exclusion of unlawfulness, the initiation of criminal proceedings and the publication of judgments on those criminal offences. Further in the paper, the author emphasises the potential standpoints on the notion of honour and reputation and on solving the antimony between the freedom to express one's opinion and the right to protect one's honour and reputation. The main problem of the discussion is how to regulate reasons for the exclusion of unlawfulness of criminal offenses against honour and reputation in Croatian Criminal Law. Finally, the author analyses possible changes related to criminal offences against honour and reputation which have been the subject of discussion within the Working Group engaged in making the new Criminal Code.

KAZNENA DJELA PROTIV ČASTI I UGLEDA - prilog za radionicu na XXIII. savjetovanju HUKZP -

Pripremila **Vesna Alaburić**, odvjetnica

1. PRIVATNA TUŽBA

PRIVATNI TUŽITELJ: Dr. R. P.
OKRIVLJENICA: Nataša Škaričić
Zbog: kaznenog djela klevete iz članka 200. stavka 2. KZ

Okrivljenica je dana 9. rujna 2006. u dnevnom listu Slobodna Dalmacija, dodatku Spektar, kao autorica članka *Elitni izlog doktorskih vila i kuća*, na stranici 14., uz nadnaslov *U povodu učestalih tvrdnji o potplaćenosti liječnika, istražili smo gdje i u kakvim kućama i stanovima žive predstojnici i pročelnici klinika, zavoda i odjela u četiri državne bolnice u Hrvatskoj – KBC Zagreb (Rebro i Šalata), KBC Rijeka, KB Split i KB Osijek*, u kojem tekstu je s jedne strane navela i tada aktualan slučaj dr. Ognjena Šimića, koji je za operaciju srca tražio 5.000,00 eura, zbog čega je osumnjičen za kazneno djelo stjecanja mita, a o čemu su u to vrijeme javnost izvještavali i mediji, dok je s druge strane, pišući o plaćama liječnika, zaključila u podnaslovu *Lijepo brinu i o sebi* sljedeće: “Iz ključnih trenutaka u sindikalnom pregovaranju, odnosno prema aferama i vlastitim pogreškama, poruka izrečenih između redaka o nužnosti primanja mita u sustavu potplaćenosti, te – na koncu – nekretninama koje smo snimili, može se bez zadržke zaključiti da liječnici lijepo brinu i o – sebi. Štoviše, kako se vidi, ta briga nije bez rezultata, kao što je, recimo, besplodno nastojanje ministra zdravstva da poplaća sve račune i pacijentima pruži zdravstvenu zaštitu bez višegodišnjeg čekanja i pomičivanja liječnika”, bez prethodne provjere, a svjesna da takvom navodima implicira da bi i privatni tužitelj kuću stekao na nedopušten način, kao i svjesna da takvim pisanjem šteti društvenom i profesionalnom ugledu i položaju privatnog tužitelja, te unatoč tome u istom neistinito navela: “Zagreb: kuća pročelnika Polikliničkog odjela Klinike za očne bolesti R.P. vrijedi oko 2 milijuna eura”, uz koji tekst je objavljena i fotografija kuće, a na koji je način s navedenim bio upoznat veći broj osoba, s obzirom na to da privatni tužitelj obnaša dužnost pročelnika Polikliničkog odjela Klinike za očne bolesti KBC Zagreb, docenta na Medicinskom fakultetu i stalnog sudskog vještaka medicinske struke,

d a k l e , za drugog iznijela ili prenijela nešto neistinito što može škoditi njegovoj časti i ugledu putem tiska, zbog čega je kleveta postala pristupačnom većem broju osoba

p a d a j e t i m e počinila kazneno djelo protiv časti i ugleda – klevetom, opisano i kažnjivo po čl. 200. st. 2. KZ.

2. ČLANAK

Članak autorice Nataše Škaričić objavljen je pod naslovom *ZG izlog elitnih DR kuća* i nadnaslovom *U povodu učestalih tvrdnji o potplaćenosti liječnika, istražili smo gdje i u kakvim kućama i stanovima žive predstojnici i pročelnici klinika, zavoda i odjela u četiri državne bolnice u Hrvatskoj – KBC Zagreb (Rebro i Šalata), KBC Rijeka, KB Split i KB Osijek*.

Na 14. stranici objavljena je fotografija kuće privatnog tužitelja s potpisom: “Zagreb: kuća pročelnika polikliničkog odjela Klinike za očne bolesti R.... P..... vrijedi oko 2 milijuna eura.”

Privatni tužitelj u tekstu članka nije spomenut.

* Članak u prilogu

3. PITANJA

- (i) Tko je kazneno odgovoran za kazneno djelo klevete ako je neistinita tvrdnja podobna štetiti časti i ugledu objavljena u uredničkoj opremi članka?
- (ii) Može li se istinitom činjeničnom tvrdnjom objavljenom u kontekstu podobnom štetiti časti i ugledu počiniti kazneno djelo klevete?¹
- (iii) Može li okrivljenik na temelju sada važećeg Kaznenog zakona biti oglašen krivim za kazneno djelo klevete ako činjenični opis djela ne sadrži navode o cilju postupanja okrivljenika?
- (iv) Na kome je teret dokaza da je okrivljenik postupao *samo* s ciljem da naškodi časti i ugledu privatnog tužitelja (članak 203. KZ)?
- (v) Gdje je granica između prava na zaštitu ugleda i časti pojedinca i prava javnosti da istražuje i javno postavlja pitanja o imovini osoba na istaknutim funkcijama u državnim službama i institucijama, koja nije razmjerna njihovim plaćama, honorarima i drugim prihodima evidentiranima u poreznim i drugim nadležnim državnim institucijama?
- (vi) U slučaju sukoba prava na zaštitu ugleda i časti pojedinca i prava javnosti da bude obaviještena o mogućim koruptivnim i drugim nezakonitim postupanjima pojedinaca na istaknutim funkcijama u državnim službama i institucijama, koje od spomenutih prava treba zaštititi?

¹ Privatni tužitelj u našem primjeru ne tvrdi da je tvrdnja koja se odnosi na vrijednost njegove kuće netočna, već smatra da se zbog sadržaja cijelog članka “implicira da bi i privatni tužitelj kuću stekao na nedopušten način”.